

FEGYVERTÖRTENEÉTÜNK SZENT ISTVÁNJA

AZ ÚGYNEVEZETT EPOCHÁLIS jelentőségű események rendszerint jóval később nyerne tudományosan helytálló rangsorozást. Mindenki tapasztalhatta, hogy a ma életteljes színei gyakran elhomályosítják a lényegét, az élményszerűség nem mindig igaz bíró. Viszont a bár hűvös távlatból ítélkező, de mindenáron rendszerhez igazodó, sokoldalúsági kötelezettségéről éppen ezért könnyen megfélemedező kritika sem az. Aligha képzelhetünk megrendítőbb s nagyobb tömegeket mozgató kataklizmát, mint a nagy francia forradalom volt s a kortárs St. Simon ítélete szerint az egymásra következő vagy inkább torlódó, nem kevesebb mint tíz, különböző s rengeteg vér árán nyeregbe ült politikai rendszer a francia társadalom belső eresztékeit mégis érintetlenül hagyta. Vannak-e a történelemben gyors vagy csak lassú elváltozások? Valljuk be, meg lehetőszen fogas kérdés. St. Simon tudvalevőleg Comte mestere volt, tehát a társadalomtudomány tulajdonképpeni megalapítója. Nagysúlyú név s mi mégis eltűnődünk. Vájjon nem néhány csakugyan makacsul változatlan részletjelenség alapján ítélte meg az egészet? Vagy egészen elvi szempontból téve fel a kérdést: nem azon múlik-e egész állásfoglalása, hogy ő, a történelemből ú. n. objektív, értsd, fizikai, minden értékelési tevékenységtől mentes tudományt óhajtott faragni, miből következik, hogy a lelki átalakulások megfigyeléséhez nem volt műszere. Ez esetben véleménye nyilvánvalóan csak a tudománytörténet egy s azóta meghaladottnak tartott fázisából folynék, mely a valóságot legfeljebb megközelíti, szigorúan nem a tényállást, hanem önmagát, az elméletet jellemzi. Ezt az elméletet mint minden nevét megérdemlő rendszert természetesen megfigyelések alakították ki, ám éppen ezért nem tekinthető egyébnek, mint újabb és bőségesebb tapasztalatok alapján módosulásra kötelezett fokozatnak, esetleg elfogadható kiindulásnak. Dogmának — Comte utóbb egész dogmatikát konstruált — semmiesetre sem. Mi s azóta sokan a nagy forradalmat másképp ítéljük meg, jobban, illetve igazabban-e? Erre nézve az egyetlen biztosítékot szempontjaink meggyarapodása szolgáltatja, miből kritikai eljárásunk finomabb és szövevényesebb felülbírálnitudása következik.

Ha a mi történetünkben ú. n. korszakalkotó fordulatokat keresünk, kétségkívül a keresztény királyság megalapításának nagy tényén akad meg mindenekelőtt a szemünk, illetve mindazon, mi ezzel kapcsolat-

ban végbement. Első pillantásra bizonyos, hogy az új köntös a „natura non facit saltum“ elv minden megszívlelése mellett is alapos és mélyreható átalakulást jelentett. Meg lehetne-e a viszonylagos fokozatot is közelítenünk? Szent István után még véres pogánylázadások következtek, meghalni tehát a múlt nem halt meg egészen. De ez magától értetődő is, s a magyar történetírás éppen e megmozdulások hamaros leszereléséből, majd Szt. László közismerten keménykezű, például a tyúknál nagyobb érték eltulajdonítását halállal büntető törvényhozásának a pogánykodást viszont alighogy észretevő magatartásából a múlt gyökeres kihálására következtetett. Ami a század végét illeti, vitathatatlan joggal. A tempó tehát mindenképpen sebes volt, de mi esik ebből Szt. István tulajdonképpeni uralmi éveire, mondjuk a század első felére? Még hangsúlyozandóbb-e, esetleg elmélyítendőbb történeti megfigyelőink ítélete? vagy St. Simon szkepszisével egyezkedve valaminő egyenletes változásütemre következtessünk, mely pl. I. Béla király korára nézve éppen vagy közel olyan teljesítményű lehetett a múlt likvidálása szempontjából, mint Szent István egy azonos tartalmú országlási szakaszában?

A szent király törvényeinek szövegében, hogy a bennünket itt egyedül érdeklő világi társadalomnál maradjunk, — hiszen az egyházi rend eleinte minden ízében idegen — csak úgy hemzsegnek a seniorok és miles-ek. Ők teszik az ország katonai bázisát. Társadalmi helyzetük olyan, hogy a Szent Imre herceghez intézett Intelmek tanúsága szerint a királyi trón veszedelmére is lehetnének. Az egynyelvű ország elvi lekicsinylése ugyanott arra vall, hogy a nyugati bevándorlás, mint különben is tudjuk, eléggé sebes ütemben folyt, azaz a társadalom össze-tevőiben is átalakult. A törvények szövege nagyrészt külföldről átplántált, de nem valamely primitív, a kereszténységre éppen áttért ország törvényhozására támaszkodó, hanem aránylag kései zsinati határozatokra. Megfelelnek-e ezek a paragrafusok a valóságos helyzetnek? Vagy pusztá keretek, melyekbe a nemzetnek még esetleg igen távoli jövőben kell belenőnie? Fel szokás és fel is kell hozni a gyökeres változások megértésére Géza fejedelem három évtizedes uralmát, az azalatt kétségtelenül végbement döntően fontos, ha részleteikben pontosan nem ismeretes előkészítő eseményeket, majd Szent István ugyancsak hosszú korszakát, azaz a Nyugattal élj egyezkedett központi hatalomnak rendelkezésére állott aránylag igen hosszú időt. Bizonyára nem közömbös, hogy Szent István halálakor az Augsburg előtti, az ősi kalandozó életmódot valóban megízelt nemzedékből már senki sem élt. De azért még mindig nem tudjuk, nem indokolt-e valaminő tartózkodással élni az átalakulás ütemét illetőleg. Reményteljes kiindulás volt-e Szent István műve pusztán, vagy, ami a lényegét illeti, már az ő életében szinte befejezett?

Az írásbeli kútfők számát most már aligha leszünk képesek új bizonyságokkal szaporítani. Talán felbukkan még itt-ott egy-egy oklevél, vagy krónikatöredék, — nagy öröm a kutatás számára — de aligha lesz egyéb szerepe, mint egy-egy színfolt módosítása. Azt a bizonyos szempontbővülést, mit előbb lényegesen döntőnek nevezhettünk, az anyagfelkutatás mai stádiumában írott betűktől bajosan

várhatjuk. Jóval, fontosabb, illetve kecsgetőbb egy másik út. Ha tudjuk, hogy a XI. századnak nemcsak szöveges, hanem tárgyi emlékei is maradtak reánk, önként kínálkozó ezek útmutatását is tekintetbe vennünk. Eleve feltehetjük, hogy emez egészen más szükségletek következtében keletkezett forráscsoportnak tanúsága lényegbevágóan fogja kiegészíteni az előbbieket. Maguk a történeti kútfők is új értéket és értelmezhetést nyernek aszerint, hogy a tárgyi emlékek támogatják vagy elváltoztatják, esetleg egészen lerontják vagy legalább is gyanút-keltővé teszik előadásuk tartalmát. E szerint alakul természetesen az a beállítás is, mit a mindenkori történetkutatás a rendelkezésére állott szövegeknek tulajdoníthatott.

Magától értetődik, hogy a két csoport tanúságának legalább is a leglényegesebb eredményekben egyeznie kell; ellenesetben egyikük irányítását sem fogadhatnánk el, egyiket sem tekinthetnénk megnyugtatónak. Hozhatók-e azonban közös nevezőre? Általában lehet-e tárgyakból történeti következtetéseket vonni? Mivel tagadó választ csak az adhatna, ki az archeológia tudományjellegét egészben kétségbevonná, s ilyenek feltehetően a legexkluzívabb szövegkritikusok sorában is aligha akadnak, ezzel a kérdéssel nem vesztegetjük az időt; talán elég a másik oldalról történő megfigyelés kézzelfoghatóan hasznos voltára egy kétségtelen szempontbővülésre hivatkozni. Körülbelül abban a helyzetben vagyunk, mint a fotográfus, mikor aránylag fényerőtlen s a szélek felé homályosan rajzoló periszkóp-lencséjét, ha nem is hajszál-éles anasztigmáttal, — ennyit ki merne várni, ezt a fokozatot a kutató, egyéni tehetsége szerint, legfeljebb csak megközelítheti — de mondjuk, egy jó aplanattal helyettesítenie sikerül. Egyszerre felderül, pontosabb, részletdúsabb lesz a mattüveg mutatta kép. Jogosan várhatjuk, hogy más lesz a felvétel eredménye is.

A tárgyi emlékek jelentése és forrásértéke éppen úgy különböző, mint a szövegeké. Amint a történetíró általában az okleveleknek ítéli a döntő szót, s nem a kimondottan megörökíteni, elbeszélni akaró, tehát gyakran elfogult krónikáknak vagy a veszedelmesen egyéni felfogású naplóknak, úgy az archeológus is, különösen amennyiben az általános alakulásra nézve iparkodik következtetni, a prózaibb rendeltetésű tárgyi anyagot veszi elsősorban szemügyre. Ez az irányzat juttat és biztosít napjainkban egyre fokozódó súlyt a reánk maradt történelmi fegyverállománynak, szinte szemünk láttára válnak a nagy európai fegyvermúzeumok a társadalomtörténeti kutatás egyre nélkülözhetlenebb műhelyeivé. Bizonyos, hogy nem véletlenül. Emez irányzat híján is megállapíthatnák, hogy a régi fegyver az elmúlt társadalmak és nemzedékek fejlődési állapotáról világosabb, jobban mondva hívebb és pontosabb képet ad, mint bármely mástermészetű muzeális emlék. A fegyver középen áll a különösen primitívebb korszakokban rendkívül szívóséletű, de mindig eléggé nehezen változó és alakuló használati meg berendezési tárgyak és a tulajdonképpeni művészeti hagyaték között. Az ember szépérzéke és stíluskeresése ugyan már igen korai időkben, szinte kezdettől fogva kiütkezik a fegyverdarabok formáin, ornamentikáján, majd heraldikus vagy figurális díszítésein; azaz egy teljesség felé törekvő fegyversorozat egyúttal

a múlt iparművészetének is tükörképe. De általános történeti szempontból nem ez a legfontosabb. Miután nagyon is tárgyilagos, éppen nem egyénien szublimált szükséglet, t. i. az élet védelme hozta létre egy és ugyanazon kultúrkörön belül, a fegyverzet sohasem állhat ki a fejlődés sodrából, hiszen ezzel önmagát, létjogosultságát tagadná meg. Ami annyit jelent, hogy mindenekelőtt az illető korszak általános és állandóan változó szintjét tükrözted nemcsak a primitivebb jelentőségű tárgyi emlékek, de még inkább a műalkotásoktól is elütően. Az előbbieknél a viszonylagos maradiságot emelhetjük ki. Az utóbbiakat illetőleg pedig, bár nem tagadjuk, hogy egy kép vagy szobor ugyancsak és mindig valamely történeti milió szülötte, egyben hangsúlyoznunk kell, hogy elsősorban mégis a készítő művész egyéniségének és kifejezőképességének megtestesülése. Az első csoport meglehetősen lomha és szófukar, a második kényesen színes és rugalmas. A kollektív jelentés, a társadalomtörténeti tartalom a fegyveranyagon a legfélreérthetlenebb. Ha ismerjük a nyelvüket, fegyversorozatoktól remélhetjük a leginkább körülírható történeti útbaigatásokat.

Ez A KIINDULÁSUNK. Ha az olvasó elfogadja, a tulajdonképpeni érvelés már könnyű munka lesz és ezenfelül bárki által ellenőrizhető is, tekintettel arra, hogy mindenekelőtt a magyar történeti gyűjtemények nemrég megnyílt kiállítására hivatkozunk.

A Nemzeti Múzeum régi látogatói, nem is éppen szakemberek, most sem az ilyenekhez fordulunk elsősorban, nem egy ízben szoktak volt kérdezősködni gyűjteményeink Atlantis-a, a hadtörténelmi rész után. Ez a nevezetes és népünk múltjára annyira jellemző csoport t. i. tulajdonképpen évekre eltűnt az érdeklődők szeme elől. Néha jelentkezett egy-egy rövidéletű kiállításban, de a gazdag anyagot általában csak a különböző termékekbe illesztett egy-egy szerény sorozat képviselte. A gyűjtemény ezzel a néhány mutatóanyagcsoporttal mintegy hivatkozott, emlékeztetett egykori önmagára, a néhai Nagy Géza bemutatta változatos együttesre, mely földrészünk egyik legsajátságosabb fegyvermúzeuma volt. Némely felületen, különösen támadó fegyverekben rendkívül gazdag, a védőfegyverzetet illetőleg hihetetlenül szegény. Eddig csak a bennfentesek tudták, hogy az eltűnés nem jelentett megsemmisülést, még csak visszafejlődést sem, egyedül a mostoha helyviszonyok következménye volt. Még kevesebben sejtették, ami most mindenki számára nyilvánvalóvá válik, hogy éppen ellenkezőleg az utolsó tíz esztendő szerzeményeiből, különösen a bécsi gyűjtemények megosztása következtében nyert gyarapodás s némely szerencsésnek nevezhető vásárlás révén olyan értékes rész esik éppen a fegyvergyűjteményre, hogy bemutatásával előreláthatólag nem kell szégyent vallanunk, bár az anyag eléggé nagy hányadának most sem jutott kiállítási alkalom, az 1715 utáni sorozatok pedig átvándoroltak az Orsz. Hadimúzeumba.

Szent István újításának mértékét kutatva, most csak a gyűjtemény első szakaszára óhajtunk egy pillantást vetni s arra is egészen általánosságban. Mondanivalónk reméljük olyan világos és közérthető lesz, hogy a részletszemponthoz bizvást mellőzhetjük. A teljes bizonyítás

az egyes leletek időbeli rögzítéséből kellene, hogy kiinduljon. Egészen aprólékos e helyt keresztülvihetetlen, de hangsúlyozzuk, hogy az itt következőkkel nem ellenkező eredményű munkát jelentene.

Középkori fegyveranyagunk lévén egészében földből kiásott eredetű s amellett olyan időkből való, mely a temetkezési szokásokat mindinkább egyszerűsíteni törekedett, erre a bizonyos első pillantásra lehet hogy egyhangú képet nyújt. Azonban különösen a népvándorlás-kori gyűjtemény anyagára visszaemlékező látogató számára rendkívül tanulságosat. Azonnal és szembeszökően jelentkezik t. i. az ősi Keletnek, a honfoglalási kor lendületes formáinak és ornamentikájának teljes hiánya. Idegenül hangzik, de így kell mondanunk: teljes hiánya. Mit jelent ez? Hátha a kiállítás rendezőse avatkozott bele a dolgok menetébe s a régi magyar anyagot, a keleti anyagot egyszerűen elejtette? Járjunk a végére ennek a magától értetődően felvetődő kérdésnek annál is inkább, mert már itt megjegyezhetjük, hogy ha valaki gyanakodva elővenné néhai Hampel Józsefnek, annak a nagyérdemű tudósunknak alapvető munkáját, ki először próbált némi kronológiai rendet teremteni a honfoglalási típusú leleteknek már az ő idejében igen gazdag sorozatában, ott csakugyan olyan osztályozási kísérletet találna, mely szerint az idevágó anyag lényeges része a XI—XII., utolsó nyomaiban egyenesen a XIII. századból származik, illetve akkor, ilyen későn került a földbe. A középkori fegyvergyűjtemény mennyiségben két tünet jellemzi: az egyenes kard és a sarkantyú. A honfoglaláskor: a nyíl és a szablya. Kard akad a honfoglalók hagyatékában is, eléggé kevés, de akad. Ezek, mint néha külsejük is bizonyítja, leginkább normán átvételeknek tekinthetők, az az honfoglalás előtti idehatástól valók, ám egy-kettőre nézve alapos a gyanú, hogy szigorúan nyugati, birodalmi eredetűek! Az egybeszövődés tehát megkezdődött; lássuk mi lett a sorsa. Magát a kardot véve szemügyre, azt tapasztaljuk, hogy a XI. század első felétől megszakítatlan és valamennyi a Nyugaton ismeretes válfajt felölelő sorozatban bukkan fel, az ásatási anyagban azonban szórványosan vagy nyugati környezetben. Ezeket a leleteket a honfoglalás-kori típusúaktól tehát gyerekjáték elkülöníteni. S a látogató ezeket leli fel múzeumunk királyságkori fegyversorozatában. Tehát csakugyan két világot egymás mellett. Tagadhatatlanul egymás mellett. De meddig? A XIII. századig, mint Hampel gondolta? Ejtsünk néhány szót erről a lényegesen fontos lehetőségről, mindjárt megjegyezve, hogy ez a választás a fegyvertörténeti anyagot — melyet Hampel nem vett önmagában szemügyre — tökéletesen értelmezhetetlenné tenné. Ne feledjük, illetve állapítsuk meg t. i., hogy kard azokban a bizonyos honfoglaló típusú leletekben, XI. századinál későbbi, nemhogy normann, de nyugati eredetű sem fordul elő. Csak a nyugati csoport az, mely egyöntetű fejlődést mutat a jövő felé. S ennek a sokatmondó jelenségnek kiemelése, aláhúzása végett történt, hogy a fentebb gyanúba fogott kiállításrendezés nemcsak a kard-sorozat tanúságára támaszkodik, hanem egy jóval félreérthetlenebb jelentésű átszivárgásra is. Nemcsak a mennyiség, mondjuk statisztikai szempontja ajánlotta t. i. kardleleteinknek sarkantyúsorozatokkal

való társítását, hanem egy döntő elvi megfontolás is. A tüskés sarkantyútípusok rendkívül gazdag, azt lehetne mondanunk a Nyugaton is szokatlan bőségű, ugyancsak a X—XI. század fordulójáig visszanyúló s a jövő felé megszakítatlan sorozata a kardok keresztteredetű, magában talán ingadozó bizonyosságának is pozitív előjelet ad. Sarkantyú t. i. szintén akad az ú. n. honfoglalás csoport leleteiben, de már igazán csak annyi, hogy a félkezünkön megszámlálhatjuk, s — ez ismét jellemző — csak a legkorábbi, csak a XI. század elejéről, mondjuk derekáról származó változatokban.

A honfoglalók leletcsoportja tehát, bár attól minden tekintetben elüt, a nyugati külsejű hagyatéktömegetől nincsen kínai fallal elválasztva. A két világ, melyet említettünk, nemcsak élt egymás mellett, de hatott is egymásra. Pontosabban: a keleti csoport valóban befogadott némely nyugati befolyásokat. A honfoglalóknak voltak ősi alapon és felfogás szerint fegyverező utódaik, kik a nyugati felszerelés némely nagyon jellemző darabjait átveendőnek ítélték, néhány sírban ott leljük a XI. század kardját és sarkantyút, tehát eljutottunk a királyság korába. Folytatás azonban nincsen! Ha a leletek némely részét, mint Hampel tette, a XII. századból, vagy még inkább a XIII. századból óhajtanánk keltezni, egészen fonák fejlődést kellene feltételezni, azt t. i., hogy a XI. századbeli, a pogány múlttal még szervesen összefüggő, azaz természettől maradibb nemzedékek a Nyugattal szemben nagyobb hajlékonyságot tanúsítottak, mint a későbbiek. A XI. század magyarsága idomult, utódaik ellenben, a XII. századtól visszatértek (!) a Nyugat minden behatásától mentes ősi fegyverzethez. Olyan honfoglalótípusú leleteket, melyek XII. századbeli fegyveranyagot tartalmaznának t. i. már nem ismerünk. Ez a tényállás pedig csak egyféleképpen értelmezhető. Mielőtt azonban ezt szavakba foglalnánk, ha nem is egyébért, csupán módszer kedvéért, meg kell beszélünk két — mondjuk — lehetséges észrevételt. Bármennyire képzelhetetlen volna is feltenni, hogy egész emberöltők éltek volna itt a XII. század már bizonyíthatóan nyugati miliójének közepette tökéletesen keleties elzárkózottságban, úgyhogy tulajdonképpen kevés, mikor előbb ezt az alakulási viszonylatot fonáknak mondtuk, mégis hihetnénk talán valami visszaütésfélében, minőt például a szomszédos s éppen akkor múltunkkal sokszorosán összefonódott történetű Lengyelországban sejthetünk. A lengyelek legrégibb krónikása, az ú. n. Gallus Anonymus, ki Kálmán királyunk kortársa s valószínűleg francia eredetű papiember volt, azt állítja, hogy a XI. század elején Dicsőséges Boleszló királynak több páncélusa volt, mint egy évszázaddal később az egész lengyel harcos intézménynek pajzsosa, azaz könnyebb lovasíjásza. Tehát az első király serege szigorúan nyugati külsejű és fegyverzetű volt, s ez a berendezkedés csak később változott el, illetve szenvedett némi eltolódást. Tódítás, a fejlettebb nyugati körülmények közé érkezett idegen tódítása — mondhatnánk első olvasásra, íme ugyanott, ugyanaz az író azt is állítja, hogy ugyanaz a Boleszló Szent István kortársa, több harcossal rendelkezett, mint a krónikás idejebeli Lengyelország egész lakossága. De gondolkodóba kell esnünk, mikor a XI. század második felének pomerán-ellenes küzdelmei

során azt halljuk, hogy a lengyel vitézi rend súlyos veszteségeket szenvedett, az ellenséget fedező folyó átúsztatása közben, mert a nehéz fegyverzet sokukat vitte hullámsírba, s ez a tapasztalat volt az, mi letette velük a páncélt. Ettől fogva szoktak el a nehéz fegyverzettől. A nyugati környezetből érkezett krónikás ezt természetesen furcsának, visszafejlődésnek találta, mit magyaráznia kellett, azaz előadása ez esetben is kételyt gerjesztő. De talán mégsem lehet egészen elvetni, mert törtévéni fenti esemény körülbelül Szent László király korában, a néhány évtizeddel később író szerző a változás megokolását szóban is hallhatta. Dicsőséges Boleszló elsősorban a Nyugat, a németek ellen hadakozott, érthető, hogy teljesen alkalmazkodott hozzájuk. Utódai, országuk pogány szomszédaival is küzködvéni, elnézték harcosaik jórészéni a könnyebb fegyverzethez való visszatérést. Ez lehetséges; s nem magyaráz-e egyetmást Magyarországra nézve is? Nem tesz hihetővé bizonyos visszakanyarodást, illetve megtúrt, a királyi hatalom részéről esetleg szívesen is vett továbbélést a régi harcmód mellett addig kitaró rétegekre nézve?

Nem. Egyrészt a könnyű, illetve könnyebb fegyverzet önmagában még nem jelenti a Keletet sem Lengyelországban, sem nálunk. Legalább is kimondottan nem. Kálmán törvéni az ispánoktól páncélos, kisebb jövedelem esetén könnyű lovasok állítását követelte. Keleties fegyverzetűek lehettek az utóbbiak, tehát külsőségekbén a honfoglalók közvetlen utódai? A leletek ebből a korból már nem jeleznek keveredéseket, legfeljebb nyílhegyeket is vetnek felszínre nyugati alkatú kardok mellett. Van Kelet a sírokból kikerült XII—XIII. századbéli hazai anyagban is, — ez igaz — de ez jellemzően nem honfoglaláskori gyökerekből táplálkózik. Kétségkívíl keleti eredetű a tipikus magyar fegyvernek tartott s valóban azzá vált buzogány, valamint néhány XII—XIII. századi szabylánk. De a honfoglalók buzogányt nem ismertek, a hazai talajból kiásott javaközépkori szabylaformák pedig nem leszármazottai a honfoglaláskoriaknak. Ezt a bizonyos XII—XIII. századbéli Keletet tehát újabb s már nem magyar beszüremlésekkel, azaz a bessenyők és kunok beköltözésével kell tárítanunk. A magyar krónika is említi egy helyütt a nehéz fegyverzet veszedelmét és pedig ugyancsak folyón való átkelésével kapcsolatban, s nem sokkal utóbb mégis hitvány és értéktelen katonaanyagának nevezi a magyar sereg bessenyő és székely előhadát, mely a páncélosokkal szemben semmit sem ér; megszalad, mint a juhok a farkasok előtt. Pedig a régi harcmódot kétségkívíl ez a lenézett keleties fegyverzetben küzdő s a XII. században már nem magyar réteg képvisele. A Kálmán-féle (magyar) könnyű lovasok is csak azért nem voltak nehézfegyverzetűek, mert — ez a törvéniyszövegből világosan kiérezhető — az ország anyagi helyzete a nehéz lovasság terjeszkedésének természetesen határt szabott.

A magyarság java azokkal a kardokkal, lándzsákkal és sarkantyúsan tusakodta meg küzdelmeit, melyeket Múzeumunkban olyan nagy számban látunk. Ugyanott találunk egy igazán figyelemreméltó s igen korai keleti sisakot, ám annyira perzsa jellegűt, hogy, lévén lelőhelye a Duna medre, gazdáját keresve, csakis a XII. században még

hadiszolgálatban is emlegetett izmaelitákra gondolhatunk. Középkori Keletünk a XI. század dereka óta nem magyar tehát. A tulajdonképeni magyar sereg, a királyi zászlót követő bessenyők, izmaeliták és kunokkal ellentétben nyugati külsejű sereg volt s honfoglaláskori leleteinket azok a nyugati átszüremlések keltezik, melyekkel bennük találkozunk. Ha csak — s ez a második már igazán csak formai ellenszerevével — valaki azt nem akarná hinni, hogy jóllehet csak a XII—XIII. századbéli magyarság szánta rá végre magát nyugati fegyvertípusok befogadására, egyúttal azonban csalhatatlanul kikereste az akkorra elévült, legalább egy évszázaddal régibb változatokat s azokat tette magáévá. Erre az a válasz, hogy ilyeneket akkor már nem is tudott volna honnan szerezni, mert az új fegyver mindig kiöli, mindig kiszorítja a régit, mint erre iparkodtunk elvszerűen is rámutatni. Azok tehát a legkésőbbi honfoglaló-típusú leletek, melyek nyugati fegyvereket is tartalmaznak, a tartalmazottakkal legalább is közel egyidejűek. Ha a legkésőbbi nyugati átvételek a XI. század derekáról eredők, akkori készítmények, maga a lelet sem lehet a század második felénél későbbi. Néhány ú. n. honfoglaláskori leletünknek tehát időrendi leszármazás alapján csakugyan a középkori együttesben volna a helye. De igazán csak egynéháynak. Ezeket a mindedig meg nem történt pontos kiválasztás s a könnyebben alkalmazható tipológiai szempont tartja csak mindmáig a népvándorláskori gyűjteményben.

Ez az eredményünk! Ha a sarkantyúk és kardok csak itt-ott s jellemzően inkább az ország nyugati befolyások elől mentesebb keleti részén, mint pl. a körülbelül legkevertebb, legszínesebb salamoni leletben (Ung vm) a XI. század második feléig jelentkeznek, úgy mindent összegezve bizonyosra vehetjük, hogy a honfoglalók hagyatéka Szent László korára csakugyan kihalt s a lényegét, az átalakító munka javát, még maga az első király elvégezte. Ez a fegyvertörténetigazolta tény Szent István művének fergetegszerű voltát annyira mindenestre aláhúzza, hogy halálának 900-ik évfordulója küszöbén talán nem érdektelen megemlíteni. Talán közelebbit visz a szent király roppant elhatározásának, szinte hasonlíthatatlan történeti eredményeinek s azon keresztül a sorssal bírókra kelő diadalmasan erős és szívós egyéniségének megértéséhez.

TÓTH ZOLTÁN